

Petrás Incze János

lancu Laura első drámája

Az irodalom mindhárom műnemében kipróbálja magát Lancu Laura. A költő 2011-es csángó kisregénye, a *Szeretföld* után 2013-ban drámával lép porondra: a *Petrás Incze János*-sal. A színmű a címszereplő életének igen nagy szeletét állítja középpontba, 1834–1886-ig mutatja be a moldvai misszionárius, majd plébános tevékenységét. A csángó nép megmaradásáért folytatott küzdelmet: a tiltott magyar nyelvű szentgyónások elfogadásától kezdve, a Magyar Tudományos Akadémiával kiépített kapcsolatokon át, egészen az agyonhallgatásba fullasztott (Rokonföldi álnéven írt) etnográfiai publikációkig a *Magyar Nyelvőr*-ben.

A minorita pap küzdelme több volt „egyszerű” harcnál: Petrásnál a XXI. századból kihalt vagy ironikussá vált küldetéstudat eredeti heroikus változatát látjuk. Szembe-tűnő tulajdonság ez, nemcsak történelmi drámával van dolgunk (többek közt a moldvai katolicizmus történetéről), hanem egy antimodern drámával is. Nyíltan az érzelmek állnak a darab középpontjában: a hazaszeretet, a felelősségtudat, a hit, a féltés, a keserűség, s így a *Petrás Incze János* valódi tragédiaként olvasandó. Távol áll a ma közkedvelt tragikomédiák, valamint a szorongó vagy épp enervált tragédiák világától. (Antik jegyeket is észlelhetünk: a néhány jelenetben megjelenő kórushangok az antik görög dráma kardalait idézik.) Nyelvi gazdagsága is teljes mértékben szembe megy a közhelyesítő, szlengesítő, kommunikációs hanyagságot hirdető drámatörekvésekkel. Nemcsak a filológiai hitelességet – Petrás saját szavait – halljuk, de a csángó nyelvjárást, a csángó imákat és népdalokat is; a nyelvi kifejezőerőt növeli a hatásos képekkel telített beszéd is,

például: „Ezen a széljárta világszegleten az eb is megkergetheti az embert, ha nem vigyáz, de még az is veszély lehet, ha az ember árnyékot vet maga után a földre, kivált, ha idegen föld az, amit árnyékol!”

Idegenként élnek otthon és elidegenednek saját maguktól is – ez tűnik a csángó valóságnak. A románnak magyar vagy „elmagyarosodott román”; a magyarnak nagyon távoli rokon, kiről alig tud valamit: „oláh s a magyar előtt is rejtegeti önmagát, úgy tesz, mintha az életét is úgy lopta volna a Teremtőtől”. Megrendítő állítás, hogy visszahúzódasukban a csángók szégyellik még a nyelvüket is. Maguk vannak és egymásnak vannak, s bármennyire szívélyesek is a vendégekkel szemben, közösségükbe csak Istent tudták szó nélkül befogadni. Szó nélkül, mert latinul szól az ige, melyet nem értenek, s ez kölcsönös: idegen papoknak tett gyónásaik érvénytelenek, mert az egyházi személy nem érti őket, s így nem adhat feloldozást. És még szerencséről beszélhetünk, ha a moldvai missziós küldöttek és helyi egyházfők nem (annyira) magyarellenesek. Ne feledjük, még a Habsburg-fennhatóság idején vagyunk, s a független román állam megalakulásának egyelőre csak a határán. A kirekesztettség tehát eleinte csak nyelvi és kulturális, nem pedig politikai. A román dominancia azonban az oktatásban már komoly probléma, a csángó nyelv nemcsak a kényszer, de az alkalmazkodás miatt is veszélyben forog. A legnagyobb problémát talán mégis az jelenti, hogy a terület katolicizálásának érdekében Róma túlon túl megalkuvónak bizonyul. Ha romanizálni kell mindenkit, hát legyen! Ilyen légkörbe küldi Róma haza Petrás Incze Jánost. A nép

lelkipásztorhiánytól szenved (mert a kiküldöttek, akik akadnak, csak megbotránkoztatni tudnak). Az öntudatukban megingott csángók analfabetizmusát az is tetézi, hogy a vallásról sincsen érvényes ismeretük. Ez pedig, már a *Szeretföldből* is kivilágolt, csak zavart okoz: naiv hitüket valójában a félelem táplálja, a hit itt vigasz helyett egyenlővé válik az istenfélelemmel.

A drámában nyíltan elhangzik, hogy a csángók valódi vyztét nem a történelem fogja okozni, hanem a lelki vezetés nélkül hagyás: az, hogy nem tudnak kihez fordulni, mert csak idegenséggel és ellenségességgel találkoznak. Ezért válik kiemelkedően fontossá Petrás küldetése: a csángó nép fia egri tanulmányai és római útja után végül hazatér Klézsére, hogy valamit felépítsen egy nép romjaiból. Lelki vezetővé kell válnia, hogy igazi közösséget, hogy öntudatot teremthessen. Ehhez pedig két eszköz szükségeltetik: helyszín és nyelv. Templomot, ha támogatás nélkül is, ha csak önkéntes szorgalomból is, de még viszonylag egyszerű építeni (kivéve, ha újra és újra összeomlik, mint az említett kisregényben...), de mi legyen a nyelvvel? Talán nem túlzás azt állítanunk, hogy nyelv nélkül nincsen hit... A nyelv megragadhatóvá teszi az elvont fogalmakat, megnevezi a megnevezhetetlent, és mindenekelőtt bizonyos kapocsként működik. Kapocs a saját fajtához, kapocs tehát a csángók és az anyaországi magyarok között. És ezért a kapocsért került szorult helyzetbe Petrás Incze János papi szolgálata során, mert „benne a pap nem fojtotta el a hazafit”. A Vatikán a római katolicizmus terjesztése érdekében a csángók román származásának elméletét sem kívánta firtatni, sőt az eloláhosodásnak valójában nem is látta hátrányát: az önálló oláh nyelvű katolikus püspökség megalapításának lehetőségét mint a nyelvi-kulturális „csatározás” nyereségét gondolták el. Az ellenséges román atmoszféra magyargyűlöletét pedig talán említeni sem kell. Petrás ellen a nacionalista indulatok több fizikai támadást is indítanak, s bár látta az elkövető-

ket, nem adta ki nevüket. A gyűlölködések elől a pap közvetlen környezete sem menekülhetett. A segédkántor vallatását bemutató jelenet erősen emlékeztethet bennünket a modern kori diktatúrák módszereire, bár a testi fenyegetés melletti lelki terror (a célozgatás az otthon megkárosítására, a család bántalmazására) valójában nem új keletű; a nyelven vett erőszak, a nyelvvel való visszaélés (pl. a kijelentések kiforgatása és a szájbarágás) azonban talán mégis többnyire a XX. században virágzott fel.

Petrás Incze Jánost, kegyetlen megállapítás, de saját egyháza árulta el. Ha valamiféle magyar befolyást sikerült volna érvényre juttatni és nemcsak anyagi, de szellemi támogatást is nyújtani a csángó papnak, akkor nem roppant volna bele a szolgálatba. A magyarországi Szent László Társulat is inkább állt ki a római vonal mellett, minden száanalma ellenére is, mint csángó honfitársai érdekében. 1886 szeptemberében a mindennapos éhezéssel küzdő minoritát másodsorra is kirabolják, s ezúttal durván meg is verik. Az Úr halmozza próbatételeit, s prófétája egyszer csak elfárad. A látogatóba érkező bogdánfalvi plébános mondja: „Mindvégig féltékenyvé tetted Istenedet, szíved a nemzetedért dobogott...” Úgy tűnik, mintha az isten is kihátrált volna a csángóügy mögül, ha valaha mögötte állt egyáltalán...

A borítókép roppant érzékletesen ábrázolja a csángók és Krisztus viszonyát. Egy asszony áll imára tartott kézzel, égre emelt fővel s háttal (!) a kereszt előtt. A fakereszt oly hatalmas, hogy még Krisztus lába is legalább másfél fejnyi távolságra van tőle, illetve csak lenne, a testnek ugyanis nincs nyoma, csak szög van, és kopás van. Mintha az egész alkotás azt sejtetné, hogy „itt jártam, bevástem magam az emberek lelkébe, majd ismét magukra hagytam őket”. Így érezhett Petrás Incze János is nem sokkal halála előtt: „most attól fél lelkem, ebben a verésben nem is én halok meg... Csak hetvenhárom öreg esztendővel toldhattam meg népem korát... de szívem ebben lelte örömét...”

Fontos megjegyeznünk azonban, hogy a pap nem hal meg a dráma végén, a végkimerülés jelenete kimerevítődik egy megrendítő mondattal: „Segíts emlékezni, Istenem, mit is vétettem?” A hit még mindig szüntelen, isten figyelmének felhívása, megszólítása ugyancsak szünhetetlen, s egyszer majd csak meghallja a hívást. Másodpercekkal a halál előtt, még az életben zárja le a költő drámáját, szimbolikus fogás lehet ez is, akárcsak a *Szeretföld* esetében. Csak valahogy a töredékesség ott sokkal inkább azt sugallta, hogy még jóra fordulhat minden, egy új időszámítás veheti kezdetét, míg itt valamiféle jajkiáltás visszhangzik jelenetről jelenetre, és zajlik a visszszámolás... A jó lehetősége gyakorlatilag kiiktatódik a műből.

Figyelemre méltó mű a *Petrás Incze János*, mégis be kell vallanom, hogy a *Szeretföld*-höz képest kevésbé sikerültek tartom. Míg ott a költői próza tökélyre fejlesztését láttuk, itt az idővonal töredezettsége inkább zavart okoz (50 évről beszélünk!), a párbeszédek pedig olykor egymáshoz hasonlatosnak látszanak. A huszonnégy szereplőt meglehetősen soknak érzem a szöveg igényeihez mérve, s dramaturgiai szempontból is sok az epizód szereplő. Még egy nyomatékosabbnak szánt karakter, Döbrentei Gábor MTA-titkár is csak egy hosszabb fürdőbéli beszélgetés során van a színen, a rá következő huszonnégy évvel későbbi, 1865-ös jelenet már halálhírére emléti. Őszinte barátságuk és temérdek levélváltásuk csak utalásokból és a drámán kívüli forrásokból derül ki.

A színmű kulturális jelentőségét nem lehet vitatni, lancu misszióját mégis hangsúlyosabbnak érzem, mint magát a drámát. A feltárt probléma túl komplex, s a téma nem mindenki számára elég közeli ahhoz, hogy ennyi ellipszist alkalmazhasson a szerző. Ebben nyilván a kiindulási anyag csekély volta is közrejátszott, Petrás leginkább csak népéről mesélt és tudósított, saját magáról alig. A filológiai üres helyek így teret adtak lancu saját fantáziájának: a lázas víziókban megjelenő hangok szerepeltetését remek ötletnek és pszichológiailag erősen motiváltnak tartom. A teremtett üres helyek pedig az olvasó-értelmező fantáziájára vannak bízva. Szerzőnk, végül is, főként költő, s hadd utaljak éppen ezért a dráma egyik kulcsmondatára, mely kétszer is elhangzik a mű folyamán. Először gúnyosan egy anyaországi nemtörődöm, de mindenhez kommentárt fűző, liberális *Idegen* szájából, másodszer rezignáltan és beletörődve egy Petrás-párti moldvai – bogdánfalvi – plébános szájából: tehát két teljesen eltérő felhanggal. A mondat fontos megjegyzés a csángók életéről. Sorsuk „a haldoklásig földhöz vert emberé, ki szédítő kínjai után feleszmél és továbbtántorog, hogy nagyobb kínok között haljon meg...” Tragikus következtetés, de ha nagyon keressük, parányi reményre mégis találhatunk okot, a dráma lelegején az ajánlásban: *In memoriam Petrás Incze János (1813–1886) klézsei plébános és a XIX. századi moldvai magyarok*. Minden közösségnek megvannak a hősei, s vannak még, akik emlékeztetni akarnak ezekre a hősekre. lancutól sem idegen a küldetéstudat.

Tary Orsolya

TARY ORSOLYA (1989) a Károli Gáspár Egyetem irodalom- és kultúratudomány szakán végzett 2014-ben. Kötete: *Tóth Bálint* (2015).